

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Januari-Februari 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Heemkunde
Nieuwerkerken
wenst alle inwoners
bij de aanvang van
het nieuwe werkjaar
een goede
gezondheid en veel
familiaal geluk.

ERFGOEDDAG TE WIJER

Op dit ogenblik worden de eerste verenigingsactiviteiten voorbereid, te beginnen met de jaarlijkse Erfgoeddag die dit jaar doorgaat in het weekend van 22-23 april 2006, in de Kerckemhoeve op de kasteelsite te Wijer. Met als uitgangspunt het brede thema "kleur" zullen 57 aquarellen van vooral Zuid-Limburgse kastelen, gemaakt ca 1830 door de Hasseltse ridder Philippe de Corswarem (1759-1839), tentoongesteld worden. Ook de kastelen van Binderveld, Nieuwerkerken, Wijer en Kortenbos maken hiervan deel uit. Meer hierover in het infoblad van maart-april.

ST-ANTONIUS HERDACHT IN KOZEN

Ook dit jaar (21 januari) zal de populaire "Sint-Antonius met het varken" in de parochie Kozen opnieuw in de belangstelling staan. Deze kluizenaar-woestijnvader stierf in 356 na een leven van vasten en boete, een levenswijze die veel volgelingen aantrok, en hem door de eeuwen heen populair maakte als geliefde volksheilige. Sluitstuk van deze herdenking is de openbare verkoop na de avondmis van 18 uur van de geschonken veldvruchten en de traditionele varkenskop.

Ook het instandhouden en beleven van oude volksgebruiken is een belangrijk aspect van heemkunde.

HET VLEGVELD VAN SINT-TRUIDEN - VROEGER EN NU

Als laatste activiteit van 2005 bracht Heemkunde Nieuwerkerken een bezoek aan het museum Historisch Centrum Luchtmachtbasis Brustem.

Dit museum brengt een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen op het vliegveld van Brustem. Vanaf de eerste Belgische eenheden die aankomen, van de eerste aanval tegen de vijand, tot de bezetting van het vliegveld door de Duitsers. Door de bezetters zijn in de verre omgeving controletorens gebouwd, voor de beveiliging of om de vliegtuigen naar het vliegveld te leiden. Ook te Nieuwerkerken werden zulke torens gebouwd. Op sommige plaatsen zijn de funderingen als stille getuigen nog steeds zichtbaar.

De aankomst van de bevrijders - een nieuwe wereld voor de inwoners van Brustem en omgeving - de heropbouw en bloei van de basis. Veel foto's, documenten, maar ook uitrusting en kledij van de bemanningsleden – Belgische, Duitse, Engelse - zijn er uitgestald. De verre omgeving van het vliegveld en ook de beproevingen en tragedieën die de vele bombardementen meebrachten, toont de waanzin van de oorlog. De uitbouw na de oorlog als opleidingcentrum, en de oprichting van het wereldvermaarde stuntteam Rode Duivels geeft de naam van de luchtmachtbasis wereldfaam.

De bezoekers waren dan ook aangenaam verrast, niet alleen door de mooie opbouw, het enthousiasme en kennis van de gids maakte dit bezoek zeer geslaagd. Voor wie er niet bij kon zijn, het museum is geopend van april t.e.m. oktober alle zaterdag, zon- en feestdagen van 14.00 tot 18.00u. Abdijstraat 1, St-Truiden. Toegang gratis.

Etienne Vanoirbeek

SCHOOLSTRIJD IN NIEUWERKERKEN

Gerardus Joris was vanaf 1848 tot 1884 de eerste gediplomeerde onderwijzer te Nieuwerkerken. Op 19 oktober 1884 besliste de gemeenteraad onder druk van de pastoor om de gemeenteschool af te schaffen, en zo de weg vrij te maken voor een nieuw op te richten "vrije" school, met natuurlijk een andere onderwijzer. Deze dramatische gebeurtenis, als gevolg van de eerste Belgische schoolstrijd, wordt door meester Joris zelf verteld in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken". Hij begon zijn eerder romantische geschiedenis van ons dorp in 1872, en beëindigde zijn handgeschreven tekst in 1896. Nooit uitgegeven werd dit manuscript na lange omzwerving binnen zijn familie omstreeks 1950 door Jozef Cuypers gecopieerd. Heemkunde Nieuwerkerken heeft dit 82 pagina's tellende verhaal nu ter beschikking van geïnteresseerde inwoners, die hieromtrent contact kunnen opnemen met André Schiffeleers, ☎011-671126.

Hierna volgt als een boeiend vervolgverhaal, en in de taal van die tijd, het wel en vooral het wee van de eerste gemeenteschool van Nieuwerkerken. (L.R.)

OPSTAND DER GEESTELIJKEN

In het jaar 1879 hadden de Volksvertegenwoordigers der beide Kamers de wet van 1842 op het lager onderwijs herzien. De geestelijkheid protesteerde tegen deze herziening en vooral tegen het artikel der Wet, hetwelk luidde: "De geestelijkheid zal

dagelijks 's morgens en 's avonds voor of na de praktische lessen, het godsdienstig onderwijs geven. Ingeval zij om ene of andere reden hiertoe niet in staat zou zijn, kan zij ene anderen bekwamen persoon benoemen. Hiervoor zal de leraar jaarlijks honderd frank genieten”.

Ter nauwernood was de wet in beide kamers gestemd of in alle gemeenten, waar de pastoor alleen meester was, werden den Koning verzoekschriften toegezonden, om de gestemde wet niet te bekrachtigen. Doch onze wijze vorst kende hunne heerszucht en politiek, verwierp hunne smeekschriften en tekende de wet in juli van hetzelfde jaar. De geestelijken stelden een spotgebed op, hetwelk zij elken Zondag op den preekstoel, na het sermoen lazen en dat met de volgende woorden eindigde: “Van ongelovige en goddeloze onderwijzers, verlos ons Heer!”. Daarenboven hadden zij de kinderen een lied geleerd, dat even zo ophitsend was als hun gebed. In dit lied kwam de volgende zinsnede voor: “Zij zullen haar niet krijgen, de schoone ziel van 't kind”. Het staatsbestuur verstond maar al te wel, met welk inzicht zij dit gemaakt hadden, dat het enkel was om het volk tegen de wet op het onderwijs en tevens tegen de onderwijzers op te hitsen. Het gebood de bisschoppen dit gebed te doen ophouden, hetwelk ook dadelijk gebeurde. Hiermede was het nog niet gedaan, zij maakten gebruik van hunne dagbladen, waarvan een groot gedeelte hunner de opstellers waren. Zij donderden op hunne preekstoelen tegen de Staat, school en onderwijzers, sloegen deze in de ban omdat ze ook niet tegen de wet wilden opstaan en werden met de benaming van Liberalen en Geuzen bestempeld.

Gelijk ik kom te zeggen, de geestelijken werden ondersteund door hunne dagbladen en enige rijke kasteelheren, vooral door diegenen die vroeger domeinen goederen gekocht of geërfd hadden. Door deze rijken begiftigd, bouwden zij overal scholen, en dwongen de ouders er hunne kinderen er naartoe te zenden. Indien zij zich niet gewillig aan hen onderwierpen, werd hun allen onderstand onttrokken. Ja, hen werd zelfs de biecht en hunne kleinen de 1ste communie geweigerd. Dus niets werd gespaard om de ouders te dwingen en hunne kinderen naar hunne scholen te zenden. De enen door middel van bedreigingen en leugentaal, de anderen door giften, zoals: geld, eetwaren, kleederen, beloften, enz. In één woord, niets werd gespaard om zich over het staatsbestuur te kunnen wreken, ja, men maakte het volk wijs, dat alle godsdienstige boeken en het Christusbeeld uit de scholen moesten verdwijnen en er niets anders als slechte en goddeloze boeken moesten geleerd worden.

Deze onderwijzers, welke pas enige maanden geleden de boezemvrienden der geestelijken waren, werden nu door hen gehaat, bespot en vervolgd omdat zij getrouw bleven aan hun Vaderland, en hunne heerszuchtige grillen niet wilden inwilligen.

De door de geestelijken gekozen mannen, welke in de kamers der Volksvertegenwoordigers zetelden, bespotteden de tegenkanten der wet zeggende: “De geestelijken gebruiken gene dwangmiddelen om de kinderen de vrije scholen te doen bijwonen, zij verlaten de uwen uit vrijen wil, en indien gij zulks verlangt, zullen we een onderzoek

doen". Hierdoor meenden zij den vogel geschoten te hebben, maar zij hadden nog geen pluim geraakt, integendeel, zij hadden zichzelf veroordeeld. Dit voorstel werd met geestdrift door de tegenstanders der wet toegejuicht. In de maand mei 1881 begon het onderzoek, ondanks den wil der voorstellers, want zij hadden het inzicht niet gehad, dat hunne tegenstrevers het voorstel zouden aangenomen hebben.

Maar welke dwingelandszaken kwamen nu voor de dag. Hier hoorde men getuigen die verklaarden dat de pastoor geweigerd had hunnen stervende vader, moeder of broeder de laatste H. Sacramenten toe te dienen, omdat zij hunne kinderen de officiële school bijwoonden; daar was een landbouwer, die zijne pachtgoederen ontnomen waren; ginder eene winkelier, dien de pastoor zijne klanten had onttrokken en zo bij honderden van dezelfde redenen.

In de vrije of katholieke scholen, zoals men ze noemde, zag het niet al te godsdienstig uit. Bijna elke week las men in de dagbladen dat enen katholieken onderwijzer of een Broederken om hunne godsdienstige lering aan de kinderen, die hun toevertrouwd waren, tot geldboete en gevangenis waren veroordeeld. Ik wil van hun heilig leven niets meer zeggen, omdat mijne eerlijkheid en mijne goede opvoeding zulks verbieden. Nochtans wil ik den geëerden lezer nog een woordje zeggen, over de onderwijzers met God, die in dien tijd het volk onderwezen, maar vooreerst wil ik U doen opmerken, dat in de ganse provincie Limburg slechts 3 of 4 gemeente-onderwijzers waren, die zich door hunne pastoors hadden laten bepraten en tot hunne scholen waren overgegaan. Dit zo geringe getal, dat ze maar hadden kunnen bekomen, verbitterden de geestelijken nog meer tegen de getrouwe onderwijzers, omdat zij hen alreeds in de Ban geslagen hadden met het oogmerk dat zij alsdan allen het officieel onderwijs zouden verlaten, en alzo het Staatsbestuur dwingen, de zo even gestemde wet intrekken. Maar neen, de officiële onderwijzers waren getrouwe Belgen, mannen van het hart, getrouw aan hunnen eed en aan 't Vaderland.

In de vrije of katholieke scholen, werd al wie den Catechismus kon, als onderwijzer aangenomen. Onder deze vond men er die gene genoegzame kennissen bezaten om met de leerlingen ener lagere gemeenteschool te kunnen wedstrijden, want stalknechten, metsers, koewachters en dergelijken, die maar den vriend van den enen of den anderen pastoor waren, werden tot onderwijzers aangenomen. Hier en daar in ene kleine arme gemeente, waar gene kasteelheren waren, eenen onderpastoor, welke tegen wil en dank het onderwijs moest geven, om zich den haat van zijne naburige amtgenoten niet op den hals te halen. Enige hunner scholen waren even zo gebrekkig als hunne onderwijzers. Hiertoe gebruikten zij: stallen, schuren, bakhuizen, kamers, enz. Van dien tijd af, heeft men begonnen het volk weder zo geleerd te maken als over een 50-tal jaren, wanneer men somtijds eene halve uur ver moest gaan, om enen brief te doen schrijven, of een schrift te laten lezen, maar hoe dommer het volk is, des te beter zij het met de neus kunnen geleiden en alles naar hun zin doen.

(wordt vervolgd)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

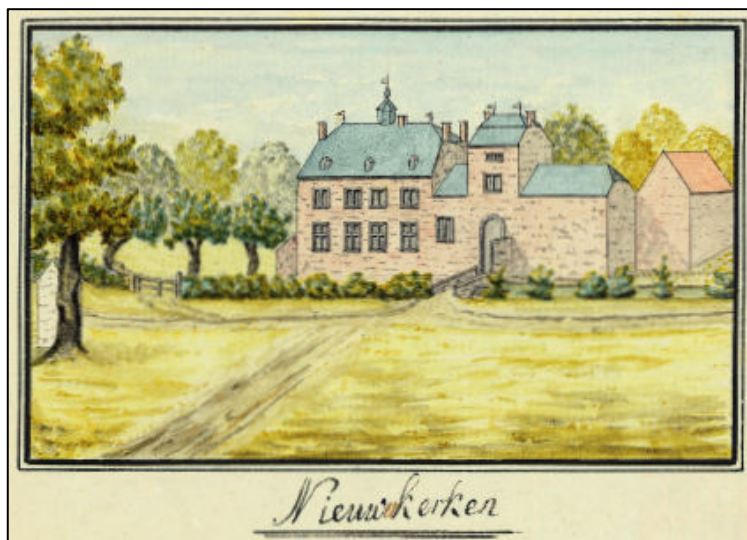
Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Maart-April 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

ERFGOEDDAG TE WIJER OP 23 APRIL

Dit jaar gaat de jaarlijkse Erfgoeddag, met het algemene thema 'kleur', door in de Kerckemhoeve op de kasteelsite te Wijer. Op zondag 23 april loopt er dan van 10 tot 18 uur een ééndagstentoonstelling met reproducties van 57 kleurrijke aquarellen van Zuid-Limburgse kastelen. De Hasseltse ridder Philippe de Corswarem (1759-1839) schilderde deze naïeve-poëtische voorstellingen ca 1830 als herinnering aan zijn vele kasteelbezoeken.

Hieromtrent werd in 2005 door Rombout Nijssen en Raf Van Laere een prachtig kunstboek uitgegeven waarin deze 57 kastelen, hun geschiedenis en hun tegenwoordige toestand worden beschreven. Dit boek is ter plaatse te koop aan 21,50 euro. De tentoonstelling is gratis toegankelijk.

Gedurende deze ééndaagse tentoonstelling wordt permanent toelichting aan de bezoekers verschaft.

Deze Erfgoeddag is een gezamenlijke organisatie van Heemkunde Nieuwerkerken i.s.m. het gemeentebestuur.

1913 - DE PASTOOR ALS BUUR, VERZOENER EN SCHEIDSRECHTER

In de Kattesteeg - nu Pastorijstraat - wonen de twee gebroeders Swijsen, met elk 8 kinderen, in het ouderlijke huis. Elk gezin heeft één woonkamer, een paar slaapkamertjes, wat stallen en achter het woonhuis een fruitweide.

In 1913 verkoopt de Kerkfabriek een aanliggend stuk weiland, waar volgens de kinderen Swijsen de stenen van de kerktoren zouden gebakken zijn, aan de gebroeders Pieter en Jan Swijsen.

Jan Swijsen kan niet op zijn gekochte weide zonder de grond van zijn broer Pieter te betreden. Ze hebben elk een paar koeien, wat varkens, hennen en konijnen en een mesthoop met mestplas. Doch dakgoten en riolering bestonden er nog niet.

Om voorziene moeilijkheden en ruzie te voorkomen zorgde naaste buur pastoor Jan Franssens voor volgende schriftelijke overeenkomst.

Vaststelling der vaart tussen Pieter en Jan Swijsen: Volgens notarieel akte door notaris A. Coemans, bij verkoop van den kerkgrond aan de gebroeders Swijsen gemaakt, moet Pieter Swijsen op de minste schade vaart leveren aan zijne broeder Jan Swijsen. De vaart zal komen langs den achterkant der woning van Pieter Swijsen.

Daarom wordt vastgesteld op heden 3 maart 1913 tussen getuigen:

Ieder der twee gebroeders Swijsen verplicht zich alle mogelijke schade te voorkomen hetzij door koeien, varkens enz... en om alle moeilijkheden tussen beide huisgezinnen te vermijden zal Pieter Swijsen zijn mesthof zo goed mogelijk afsluiten, en om te beletten dat deze vaart, twee meter breed, niet onbruikbaar wordt door overtollig mestwater of beer zal Pieter Swijsen eene kleine brug leggen om het nat door te laten, het onderhoud dezer brug zal vallen op Jan Swijsen, de vaart zal langs beide kanten afgebakend worden en er zal door Pieter Swijsen eenen barier gehangen worden waarvan Jan Swijsen alleen de sleutel zal hebben om naar zijn land te gaan. Indien een derde persoon tot deze vaart toegelaten wordt, zal deze nooit dit als een recht mogen beschouwen. Deze vaart zal tot het gebruik gereed zijn binnen de twee dagen en er zal ook voorzien worden in den afloop van het regenwater door Pieter Swijsen.

Aldus gedaan te Nieuwerkerken ten pastorie in tegenwoordigheid van de hier ondergetekenden.

De getuigen:

- ▶ Hubert Vandormael, koster
- ▶ Jan Franssens (pastoor) voor

De gebroeders:

- ▶ Pieter Swijsen
- ▶ Jan Swijsen
- ▶ een +.

Geen vijf jaar later was er onenigheid en ruzie o.a. over het mestwater en trok Pieter Swijsen naar Schimpen in Kuringen. Jan Swijsen verhuisde naar de Boulevard.

Woonhuis Pieter Swijsen werd tot aan zijn dood verhuurd en dan verkocht; afstammelingen van Jan Swijsen erfden en bewoonden zijn woonhuis. Op het grootste deel van het betrokken weiland staat nu de basisschool " De Letterboom".

Jean Thomas

SCHOOLSTRIJD IN NIEUWERKERKEN (deel 2)

In deze tweede en laatste aflevering over de geschiedenis van de gemeenteschool, gedurende de schoolstrijd van 1870, bespreekt meester Gerardus Joris, in de schrijfwijze van de tijd, zijn eigen dramatisch lot dat na 35 jaar trouwe dienst in 1884 eindigde in zijn roemloos ontslag, in de opheffing van zijn gemeenteschool, en aanleiding was tot de start van het vrij lager onderwijs. (L.R.)

VERNIETIGING VAN HET ONDERWIJS

Ter nauwernood was de geestelijke partij aan het bewind, of zij droeg een wetsontwerp voor, waardoor zij de wet op het onderwijs van 1879 afschafte, en deze

door een andere verving, den 20 september 1884, ten voordele van priesters en kloosters. Wel is waar, de tegenstrevers dezer verfoeilijke wet droegen verscheidene verbeteringsvoorstellen voor, maar niet een werd aangenomen. Hierdoor ontstond ene grote ontevredenheid, niet alleenlijk in de kamers, maar zelfs in gans het land.

Voor dat de gestemde wet door den Koning bekrachtigd was, hadden te Brussel verscheidene betogingen plaats. De 1ste werd de 1ste september door de liberalen van geheel België gedaan. Zij werden door de Brusselaren gunstig onthaald en alles liep in de grootste kalmte en beste orde af. Maar dit verwekte ene grote jaloersheid onder de klerikale en zij besloten ene tegenbetoging te doen; door hevige sermoenen werden de boeren en aanhangers der geestelijke partij hiertoe aangezet om de daaropvolgende Zondag naar Brussel te gaan. Gene onkosten werden gespaard. Geld, eten en drinken, en vrije reis werd hen vergund. Dit was immers het beste middel om de onnozele boeren aan hunne betoging doen deel te nemen.

Hier uit Nieuwerkerken trokken er ook 4 op Brussel af, om zo als men hen wijsmaakte, de processie bij te wonen en zich voor de Koninklijke familie te vertonen, maar het was gans anders. De bevolking van Brussel verzette zich tegen deze betoging en onze mannen ontvingen er eene goede klopping. Geheel het land was in oproer, aan alle standplaatsen wachte men de aankomst en het vertrek der betoging af. De gewapende macht had de aller grootste moeite om de goede orde te handhaven en grote onheilen voor te komen.

Alle betogingen werden nu door den heer Buls, burgemeester van Brussel, verboden. De burgemeesters der grote steden en vlekken van België verenigden zich te Brussel: 799 protestatiën werden den Koning overhandigd, waarvan 4.171 gemeenteraadsleden ene bevolking van 2.685.239 inwoners vertegenwoordigen. Doch alle middelen, die men aanwende waren vruchteloos. Wij weten niet of de Koning na de bijeenkomst met de Burgemeesters nog gearzeld heeft, maar nu is het katholiek werk, de vernietiging van het officieel onderwijs, een voltrokken feit. Den 20sten september werd de wet door de Koning bekrachtigd en den 23sten verscheen de afkondiging in de Moniteur.

Wel is waar, wij oprechte Belgen, moeten aan de wetten des Vaderlands gehoorzamen en er ons aan onderwerpen, maar het staat ons ook vrij middelen te beramen om er de slechte toepassing of uitvoering van te beletten en alles te doen wat mogelijk is om onze landgenoten zoals de officiële onderwijzers en onderwijzeressen, die benadeeld worden, te verdedigen en recht te doen gelden. Ten dien einde werden er te Brussel intekeningen gedaan voor de onderwijzers en onderwijzeressen, die zonder plaats en bestaan waren. De lijst beliep op min dan 10 dagen, meer dan 34.000 frank. De Heer Minister had juist de verjaardag van de omwenteling van 1830 gekozen om de wet door de Koning te doen tekenen. Het is nu 54 jaar dat België zich vrij maakte om een zelfstandig land te worden en na meer dan eene halve eeuw gewerkt te hebben voor de vooruitgang van het onderwijs, werd het nu voor lange jaren achteruitgeslagen.

Door de gebeurtenissen, die ik zoëven kom aan te halen, heb ik getracht den geëerde lezer kennis te geven van de staat van zaken, die op min dan 5 maanden tijds ons Vaderland en onze gemeente gebeurd zijn. Thans wil ik tot mijn vorig plan terug komen. Gelijk ik reeds gezegd heb waren de Belgen weldra, de heer- en wraakzucht der klerikale partij moede die den 10 juni met ene grote meerderheid aan het bewind gekomen waren; want kort daarna den 8 juni hadden de provinciale verkiezingen plaats en zij, die slechts eene maand geleden zo zegepraalden werden nu onverwachts gans verslagen, want in Brussel alleen bekwamen de liberalen niet min dan 3.400 stemmen meerderheid. Hierop volgde 19 oktober de gemeenteraadsverkiezingen, die voor hen nog noodlottiger waren: in alle steden en vele gemeenten behaalden de liberalen een verpletterende zegepraal. Hieruit volgde dat 2 dagen later den 21 oktober, onze welbeminde Koning de heren Ministers Jacobs, Woeste en Malou hun ontslag toezond en hen door de heren Thonissen, de Caraman en de Volder verving.

De oud-minister Jacobs had gezegd, dat de gemeenten niet te streng zouden zijn in het toepassen der schoolwet, het was juist het tegenovergestelde van deze belofte, want overal waar de geestelijken de meesters in de gemeenten waren, werden de gemeentescholen afgeschaft en door hunne private scholen vervangen.

In de Limburgse Kempen, in de kantons Achel en Bree, werden maar 2 gemeentescholen behouden, te weten die van Helchteren en Houthalen. In het kanton Sint-Truiden werden de volgende gemeentescholen afgeschaft: Aelst, Brusthem, Cortenbosch, Niel, Nieuwerkerken en Runckelen. In 9 kantons van Limburg werden er 116 onderwijzers afgezet. Hier te Nieuwerkerken verlengde het gemeentebestuur de vacantie tot den 12/11/1884 en den dag der kiezing 19/10/1884 ontving de gemeenteonderwijzer eene beslissing van den gemeenteraad, waardoor dat men hem verwittigde dat de gemeenteschool was afgeschaft en door de private vervangen werd. De gemeenteschool werd gesloten en achteraf verkocht.

Ziedaar de onderwijzer, die gedurende 35 jaren aan de opvoeding der jeugd gewerkt heeft, opeens door den haat die zijnen pastoor hem toedroeg van zijne bediening opgeschorst en door eenen private vervangen. Geoorloof mij, geachte lezer, U de redenen van de verandering aan te halen. De pastoor, die hier den alleenmeester geweest is en bleef, kon de gemeenteonderwijzer niet zo gemakkelijk onder zijne heerschappij brengen, gelijk de andere parochianen. Hij koos zijne plichten boven alle beloften, bleef getrouw aan zijnen gezworen eed, en wederstond, gedurende 5 jaren aan alle bedreigingen en vervolgingen. Men verlangde dat de onderwijzer zijne school zou sluiten, maar hij weigerde, bleef getrouw zijne plichten vervullen en zijn innig verlangen was, leerlingen in zijne school te hebben, en een goed onderwijs te kunnen geven. De geestelijkheid werd krachtadig ondersteund door het gemeentebestuur en de rijke kasteelheren des omtreks; hier ontbrak geen geld om de ouders over te halen van hunne kleinen de private school te doen bijwonen. Ziedaar hoever de haat enen geestelijken persoon kon brengen, die enigen jaren te voren zijnen oprechten vriend was, nu alle mogelijke middelen aanwendde om dien oude gedecoreerden onderwijzer te vervolgen en door enen ongeletterde te doen vervangen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Mei-Juni 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

VERENIGINGSACTIVITEITEN

→ De Erfgoeddag in de Kerkchemhoeve te Wijer op zondag 23 april werd een succes. Méér dan 250 bezoekers werden er geteld op de tentoonstelling 'aquarellen van Limburgse kastelen uit begin 19de eeuw'.

→ Op zondag 30 april werd deze tentoonstelling ook bezocht door door de deelnemers aan de recreatieve fietshappening, georganiseerd door de Nationale Fietslus Vacantiegenoegens uit Herk-de-Stad en omgeving.

De aanwezige leden van Heemkunde Nieuwerkerken op de Erfgoeddag

→ Ook de deelname aan de bedevaart naar Scherpenheuvel op 1 mei lokte menig moedige wandelaar die gedurende méér dan zes uur genoten van het ontwaken van de natuur. Langs oude pelgrimspaden, hoeses en historische kapellen liep de tocht door bucolische landschappen met eeuwen oude bomen, waaronder zelfs een Ginko Biloba en de wijngaard van de Elzenhoeve. Geschiedenis en religie gaan hier jaarlijks harmonisch samen.

→ In voorbereiding

Als nummer 41 van onze reeks brochures over de geschiedenis en heemkunde in Nieuwerkerken verschijnt in het najaar 'De caerte van de Sint-Sebastiaansgilde van Binderveld in 1769', een door Rombout Nijssen samengestelde en becommentarieerde tekst over de schutterij en wat er nu nog van overblijft.

Jean THOMAS vertelt over...

100 (?) JAAR FANFARE 'DE EENDRACHT' SCHELFHEYDEN-NIEUWERKERKEN

In de aangepaste statuten van 25-06-1966 lezen we dat 'de enige plaatselijke muziekmaatschappij' te Schelfheyden werd opgericht op datum van 1892.

Op de grafsteen van Petrus Marneffe °08-08-1875 +02-11-1918 lezen we 25 jaar lid van de fanfare, dus 1893.

Meester Gerardus Joris - die heel veel schreef over Nieuwerkerken - werd in 1884 ontslagen in de gemeenteschool van Nieuwerkerken, en vervangen door meester Meeuwissen in een nieuw opgerichte 'kerkelijke' school.

Meester Joris werd voorzitter van 'Ene Zangsocieteit' die men de naam 'De Eendracht' gaf, met als stichtingsdatum 13-07-1896.

Pastoor Jan Meeuwissen vertelde me dat zijn vader aan de wieg stond van de fanfare, zijn broer Jozef volgde vader op als schoolmeester, was bestuurslid en leidende figuur evenals diens zoon Paul de latere gemeentesecretaris van Nieuwerkerken.

Tinneke Boonen, dochter van de stichter Eduard, wist dat de fanfare zeker ontstond uit een zangvereniging, haar moeder zong veel o.a. het liedje dat haar vader maakte met als refrein 'In Loksbergen behaalden we een eerste prijs en kregen een medaille als eerbewijs'.

De stichtingsakte van 'De Ware Vrienden' is van 25 juli 1895, en op de eerste vlag van de fanfare, geschenk van Lejeune de Schiervel 't Serstevens uit Metsteren, stond tot 1953 'Fanfare Eendracht Schelfheyden'.

De fanfare neemt als stichtingsjaar 1899. WAAROM ?

Pastoor Jan Creyns (1967-1991) zag ooit een schoolschrift over de scheiding tussen de 'Fanfare' en de 'De Ware Vrienden', maar waar vertelde hij mij niet.

Constant Plevoets wist dat zijn nonkel burgemeester Isidoor Plevoets voorzitter was van een zangvereniging en samen met Jozef Collin verder zong als kerkzanger en niet meestapte met de fanfare.

Zeker was er dus een zang-, toneel-, en ontspanningsvereniging die al dan niet met een ruzie gesplitst is. Waarom op die eerste vlag van de fanfare 'Eendracht Schelfheyden' en in artikel 1 van de stichtingsakte van de 'Ware Vrienden' ? De omschrijving dezer maatschappij zal zich over Nieuwerkerken uitstrekken, goed wetende dat Gorssum-Schelfheide voor alles Nieuwerkerken was, behalve op hun identiteitskaart.

De stichters van de fanfare woonden in Gorsems-Schelfheyden; de ledenlijst 'De Ware Vrienden' in 1904 waren meestal Nieuwerkerkenaren. Beide verenigingen hadden betalende leden en steunende ereleden. Het lidgeld bij 'De Ware Vrienden' was in 1905 0,10 fr. per maand, zonder reden afwezig ook 0,10 fr. en de prijs van 'n bock (pintje) 0,10 fr. Bij de stichters van de fanfare vernoemt men steeds Eduard Boonen,

Frans of Sooi Jeuris, Janneke Vandermeeren, Jean Zurinckx, Petrus Motmans, Frans Vrancken, pachter Serdons.

Als spelers o.a. Lucien Surinx, Petrus Carlens, Fons en Pierre Marneffe, Staaf Vanleeuw, Fons Vrancken e.a. Fons Coppens droeg de Grosse Caisse, en de vlag Karel Berden beter gekend als Serlet; de virtuoos op de kleine trommel was Mil Peeters.

Repetities waren er in woonkamer en in de keuken van Eduard Boonen, met 10 kinderen. Eveneens in café 'het Rood Kruis', bij Sooi Jeuris in café 'Le Nouveau Corbeau' gekend als bij Marjan uit de kraai. In 1937 kozen de muzikanten een nieuw lokaal voor 3 jaar, met als uitslag 14 voor Fons Strauven (huis naast apotheek) en 10 stemmen voor Brans Jozef (nu bakkerij Hendrixx), 2 stemmen voor Vandormael-koster, en 1 wit briefje was er ook bij voor Trees Vrancken (naast schoenwinkel Skoebidoe), café Joris-Boulevard, schoolhuis, parochiezaal, Mil en Georges Vrancken en café Sportwereld bij Mathilde.

Stichter Eduard Boonen werd geboren in Wijer in 1860. Zijn dochter Tinneke vertelde: Pa verloor zeer vroeg zijn moeder en pastoor Creten van Wijer en zijn broer gaven pa de kans om o.a. muziekstudies te doen. Pa sprak goed Vlaams en Frans en ging voor Lejeune de Schiervel hout opmeten in de bossen tot in Duitsland. Later werd hij paardenvoerman bij Petrus Motmans en woonde waar nu het Kelsbekerhof is. Zijn 6 zonen waren muzikant bij de Eendracht en vandaag zijn 10 muzikanten afstammeling van Eduard Boonen. Pa dirigeerde tot aan zijn dood in 1933, werd opgevolgd door zoon Pierre tot 1957 en nadien door zijn zoon Eduard tot 1966.

Frans Jeuris (Sooi), hoek Bornestraat-Diestersteenweg, was in voorkomen, spreken en werken een echte heer en was een uitstekende piano- en orgelspeler met een gouden stem, volgens Jeanne Vandormael van de koster, Manuel Vanstraelen, Constant Plevoets en Tinneke Boonen. In zijn café 'Het Rood Huis' diende de deur van de kelderkamer als bord, dit volgens de zonen Jean en Mil.

Janneke Vandermeeren woonde naast de zaagkuil tussen Bornestraat en Boulevard (Nieuwesteenweg) op de Diestersteenweg; hij was schrijnwerker, radermaker en Johannes Zurinckx die met de postkoets reed woonde er naast in café 'Le Corbeau' vandaar de naam Jeank uit de kraai, naam die hij meenam als hij in 1912 verhuisde naar de Tramstatie. Petrus Motmans was boer en cafébaas 'In de Boerendans bij Petrus Motmans'. Fons Vrancken zagde bomen tot kepers en planken en pachter Serdons boerde op Schelfheide en was schepen van Gorssum.

Karel Berden, door iedereen gekend als Serlet, was de zoon van Marjan uit de Kraai. Hij was vlaggendrager en was 70 jaar inwonende knecht bij Petrus Motmans, zoon Jozef en kinderen en vertelde heel graag over de herkomst van de vele medailles die in een grote ring aan de vlag hingen.

Mil Peeters, den dikke van Truikes, sloeg de kleine trommel. Op zijn klompen volgde hij de repetities, en een grote stok tussen zijn vingers doen draaien deed hij voor alle kinderen die hij ontmoette. Een speciale muzikant was velomaker en accordeonist Eduard Peyffers die altijd 3 à 4 meter achter de rest stapte; hij speelde bij De Eendracht, later bij De Gilde te Sint-Truiden.

Eerste voorzitter was Janneke Vandermeeren, nadien Jozef Motmans, zoon van Petrus, en vervolgens meester Severeyns. In 1966 kwam de jonge garde aan het roer met Raf Plevoets en René Grooten in 1969.

In 1905 bij de viering van 75 jaar onafhankelijk België stapte 'Eendracht Schelfheyden' mee op in Hasselt. Processies werden gespeeld in Nieuwerkerken, Gorssem dorp maar ook in Melveren. Vertrek Melveren kerk richting Diestersteenweg rond Metsteren en terug naar de kerk. Concerten, tornooien en carnavalsstoeten werden gespeeld in en buiten de gemeente, en als toneel- en ontspanningsgroep, volksspelen en andere was de fanfare een echte concurrent voor 'De Ware Vrienden'. Toneel werd gespeeld onder meer bij Jeank uit de kraai in de Tramstatie en laddermakerij Ruymen op de Boulevard.

Tijdens de oorlog 14-18 werd het koper opgeëist door de Duitsers en daarom werden de instrumenten verstopt, om in 1918 nog beter te klinken.

Op 7 mei 1928 machtigt de Koning de fanfare 'De Eendracht' uit Schelfheyden-Nieuwerkerken de titel 'Koninklijke Maatschappij' te voeren. Anna van de kantonier - Anna Boonen, die kant- en borduurschool volgde, zorgde voor een roodfluwelen plaatje 'KONINKLIJK' dat nog steeds onze oude vlag siert.

De verplaatsingen gebeurden te voet, met koets en paard, met de tram vanaf 1912, met de fiets voor wie er een had, zelfs met de hondenkar vervoerde Fons Strauven ooit de instrumenten. In de jaren voor de oorlog waren het voor iedereen lange werkdagen. Om 's avonds thuis weg te geraken en als ontspanning was er niet veel meer dan muziek en voetbal. Muzikant worden werd aangeraden door pastoor Franssens, daar was geen 'verderfelijke in vloed' te vrezen.

In 1929 kostte een klarinet 112,20fr, en Graaf d' Oultremont van Duras schonk 3000fr. In 1930 waren er samen met andere verenigingen '100 jaar België-feesten' in de Tramstatie bij Jozef Motmans, handelaar in kolen, meststoffen en granen, graanmolen en café 'L' Arret du tram'. In die jaren was de vlag verzekerd voor 2000fr, vanaf 1933 voor 4000fr met als verzekeringspremie 22fr. De drager van de Grosse Caisse kreeg 10fr, vanaf 1933 werd het 20fr.

Een eerste kiosk kwam op de Boulevard, een hoop dennen om ladders te maken, afgeplat met planken, omringd door takken uit Kasteelsbos - nu Muggeboske - was de eerste kiosk.

In 1936 betaalde men 493,75fr aan Vrancken en 128fr aan de smid en had men een mooie kiosk die bij kermissen, maar ook bij Vlaamse kermissen, en muziekfeesten opgesteld werd.

In 1938 werd kapelaan Hendrickx die op de Diestersteenweg een huis bouwde, pastoor in Borlo, en de fanfare trok met een bus naar Borlo;

Kostprijs: 46 leden X 6fr = 276fr ⊙ Souper in 1939: 22kg vis x 10,50fr 231fr ⊙

7 dozen pilchards 7 x 2,80fr = 19,60fr ⊙ 2 flessen olie 9fr ⊙ 2kg bonen 6fr ⊙

fles azijn 1,5fr ⊙ mosterd 4fr ⊙ 2 broden 7,20fr ⊙ 1kg boter 26fr ⊙ 15 eieren 11fr ⊙

Totaal : 315,30fr ⊙

(wordt vervolgd)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
September-Oktober 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

100 (?) JAAR FANFARE 'DE EENDRACHT' SCHELFHEYDEN-NIEUWERKERKEN door Jean Thomas (2de deel)

Van 1940 tot 1942 is er geen muziek meer, maar in 1942 leerde de dirigent Pierre Boonen bij hem aan huis een groep jongeren muziek aan waaronder de latere voortrekkers Pierke Boonen, Adrien Luwel en de nog steeds gedreven muzikant Georges Vrancken.

In 1943 plaatst de fanfare in het schoolhuis lampen voor de repetities en 2 uur voor aanvang zorgt iemand voor vuur in de kachel.

Voetbal in Binderveld zorgt in 1945 voor 900fr inkomsten en een nieuwe trompet kost 2600fr. Naar concert in Geetbets en Duras is er vervoer op open camion. 2 bakken bock voor op de kiosk aan Pol Donn e voor 156fr in 1947. In 1950 kwamen de eerste uniformen voor de muzikanten, een witte bloes en groene muts. Concours in Mielenboven-Aalst; Constant slaat mis op de grosse Caisse en het stokje van de dirigent vloog naar mijne kop lachte Constant Plevoets.

In mei 1953 zijn er Koningsfeesten in Hasselt, en in april 1953 vervangt de Kant en Borduurschool van de Ursulinen te Sint-Truiden de gouden letters Schelfheyden door Nieuwerkerken. In 1953 is er ook een autokoers in het centrum van Nieuwerkerken, met tapkraan van de fanfare. In 1954 wordt Gorsems-Schelfheide samengevoegd met de gemeente Nieuwerkerken.

1957: veel te vroeg het verlies van dirigent Pierre Boonen; hij werd opgevolgd door zijn zoon Eduard.

In 1959 werd het 60 jarig bestaan van de fanfare gevierd in de fruitweide (nu Mouveldstraat) van burgemeester Jef Herbots met een tentoonstelling van land- en tuinbouwwerktuigen en huishoudartikelen. Optochten van verschillende muziekmaatschappijen in het centrum. Concerten op de kiosk. Viering met tombola en grote balavond. De gevierden waren: Janneke Vandermeeren 96 jaar en oudste Nieuwerkerkenaar, Fons Marneffe, Petrus Carlens, Mil Peeters, Karel Berden, Strauven Emile (ook Sooi genoemd), Boonen Libert, Vandermeeren Emile, Vanleeuw Gustaaf en Boonen Gustaaf. Eerste prijs van de tombola was een nieuwe fiets en iemand van de Militaire Politie wonende in het dorp zou instaan voor de bewaking in de tentoonstellingstent. Maar voor een weddenschap hadden enkele farceurs de fiets gepikt wat zorgde voor heel wat onrust... van korte duur.

In 1965 komt er een trommelkorps voor meisjes met volledig uniform en in 1972 een majorettekorps. Er zijn dan 35 spelende muzikanten, 20 trommelaarster en 18 majorettes. Vanaf 1966 kennen we de grootse Eendrachtfeesten in de Tramstatie bij Vital Motmans. Grote tent, friet en schietkraam, paardenmolen en alle mogelijke vedetten. In 1974 Will Tura, Ann Christi en Corrie. Andere jaren Marva, Marc Dex, Juul Kabas, Rita Deneve en vele anderen. Twee autocars vol muzikanten, trommelaars en majorettes verbroederen met Brül am Rhein in Duitsland. Nadien komen de Duitsers in 1968-69 verbroederen met Nieuwerkerken.

Een enorm aanbod aan ontspanningsmogelijkheden, en de veel grotere vrijheid van de jeugd zorgen voor minder belangstelling en doen trommel- en majorettenkorps sneuvelen.

90 jaar Eendracht in 1989: een nieuwe vlag wordt gewijd met als meter Mathilde Joris en peter Emanuel Vanstraelen, een tentoonstelling op het gemeentehuis over het verleden van de fanfare, prachtige foto's, de uniformen door de loop der tijden en nog veel meer. In 1990 werd als afsluiter van het 90 jarig bestaan een grootse taptoe gehouden, iets wat nog nooit was gezien in Nieuwerkerken.

De viering van het 95 jarig bestaan is een muzikale happening, samen met 45 jaar St Cecilia zangkoor in een versierde sporthal werd aan elkaar gepraat door de Limburgse TV-presentatrice Inge Becks, toen nog woonachtig in Nieuwerkerken.

1999 - Het honderdjarig bestaan. In het voorjaar was er een enig mooie misviering met oud dirigent Luc Ponet aan het orgel en dirigent Stefaan Daems met saxofoon. Nadien een receptie en tentoonstelling op het gemeentehuis. In de zomer volksspelen en concert in Wijer. In Binderveld zorgen wielerclub en fanfare voor feestmuziek en in Kozen is er concert.

Herfst 1999: alle gekende oud-muzikanten, trommelaars en majorettes worden uitgenodigd voor een receptie, barbecue en gratis bal in een grote tent op de parking.

Winter 1999. Op een sneeuwrijke zondagavond zorgen de 100 jarige fanfare en het 50 jarig St Ceciliakoor samen voor een waardevol afsluiten van 100 jaar Muziek in Schelfheyden-Nieuwerkerken.

De Cultuurraad reikte de cultuurprijs in 1999 uit aan de fanfare voor 100 jaar cultuur, muziek en ontspanning in onze gemeente. In 2003 was de fanfare erbij in San-Casciano Italië om te verbroederen met Corpo Musicale Creste Carlini.

2004-2005. Nieuwe trend, concerteren samen met vreemde muziek- en zanggroepen.

In dankbaarheid zal de fanfare, die reeds meer dan 100 jaar kan rekenen op de gulle steun van alle Nieuwerkerkenaren en van de gemeentelijke en kerkelijke overheid, trachten in een eerlijke verstandhouding, in vrede en vriendschap, muziek, ontspanning en cultuur te brengen voor gans de gemeenschap.

De fanfare leefde van iedereen, en zij speelde voor iedereen.

LANG LEVE EENDRACHT NIEUWERKERKEN. (slot)

OMTRENT DE OUDE PASTORIJ VAN NIEUWERKERKEN

Deze getuigenis is overgenomen uit het verslagboek van de gemeente, en ook geschreven volgens de spellingsregels uit die tijd.

Onze oude pastorijs was een zeer statig gebouw, gelegen naast de kerk en omgeven met een statige tuin, altijd even goed onderhouden. Deze tuin was omringd met een altijd groene haag, afgesloten met een ijzeren hek tegen de straat, dat bijna altijd open stond en daar hing dan ook de bel. Diegenen die er op bezoek kwamen moesten nooit lang wachten om binnen gelaten te worden, want dit hek stond op wel 30 m. van de pastorijs verwijderd, zodat de bezoeker bijna nooit moest wachten want de meid had gewoonlijk de deur al geopend.

De tuin zoals gezegd was altijd even goed onderhouden. Er stonden mooie sierstruiken en bloemen, maar vooral mooie kastanjabomen. De brave kinderen mochten in de herfst de kastanjes rapen. De stoute kinderen? Ja, deze raapten evengoed kastanjes, daar er in de haag voldoende grote openingen waren waar men gemakkelijk doorheen kon.

Wanneer men nu in het midden van de parking staat kan men zich voorstellen, hier stond onze vorige pastorijs voltrokken in 1872 en afgebroken in 1973.

Hier volgt nu de lijdensweg die voorafging aan de bouw van deze pastorijs.

1 september 1862. In zitting van de fabrieksraad is veel sprake geweest van het bouwen eener nieuwe pastorijs of de oude te verbeteren.

5 september 1865. Er is sedert twee jaar sprake van ene nieuwe pastorijs te bouwen, doch de kerkraad verschild van meening. De eene wil eene nieuwe bouwen en de andere wil de oude repareren.

3 september 1866. De gemeentegebouwen zijn in goede staat doch men is voornemens eene nieuwe pastorijs te bouwen.

7 mei 1867. Er bestaan plannen om een nieuwe pastorijs te bouwen.

7 september 1868. Plan van nieuwe pastorijs is aangenomen voor 14.000 fr. De kareelen zijn reeds gebakken.

25 november 1868. De gemeenteraad stemt een toelage van 500 fr. plus te leveren en het bijvaren van de noodige zavel voor het bouwen van de nieuwe pastorijs. De kosten zijn berekend op 12.800 fr. En 64 centiem. Hiervoor zullen boomen op de gemeentelijke goederen verkocht worden.

6 september 1869. Op 18-8-1869 krijgt de gemeente een schrijven van Monseigneur de Bisschop van Luik waarbij deze zich beroept op een decreet van 30-12-1809 zeggende dat het bouwen eener pastorijs een gemeentezaak is.

Gezien dit decreet en overweegende dat Tichelrij nog parochie Weijer is. Dat Nieuwerkerken 450 zielen telt en Schelfheide 280. Besluit tot een toelage van 600 fr. Per jaar gedurende drie jaar. Richt een smeekbede tot de Bestendige deputatie van de provincie Limburg "met verzoek" de gemeente Gorsum te bewegen een evenredige inspanning te doen.

5 september 1870. De pastorie is uitgegeven aan Frans Holens van St Truiden voor 13.040 fr.

4 september 1871. De begroting van 1872 levert geen batig saldo daar de kosten voor het bouwen der pastorie toch ten laste van gemeente vallen. Het gebouw is bijna voltrokken.

12 september 1871. De gemeenteraad vraagt toelating tot verkoop van volgende titels: 1- 2700 fr. Gemeentekrediet 4,5% 2de reeks, 2- 1000 fr. Belgische fondsen 4,5% 3de reeks, 3- 100 fr. Belgische fondsen 4,5% 3de reeks. Het geld moet dienen voor de bouw van de pastorie.

12 september 1872. De nieuwe pastorie is voltrokken en reeds door de pastoor bewoond.

Nawoord: het was pastoor Voets die de pastorie het eerst bewoonde. De E.H. Voets was achtereenvolgens kapelaan en pastoor te Nieuwerkerken. Hij overleed op 12-05-1898 in de ouderdom van 50 jaar. Zij grafsteen staat op het kerkhof.

Deze geschiedenis is ons verteld door M. Vanbergen die indertijd voorzitter was van de "Oudheidkundige Kring" van Nieuwerkerken. Van deze auteur zijn veel verhalen verschenen in het tijdschrift "Limburg".

Bijdrage door André Schiffeleers

OPROEP BOEK URSULINEN HERK

Op de Erfgoeddag 2007 zal er te Herk-de-Stad een boek voorgesteld worden waarin de aanwezigheid en het werk van de zusters Ursulinen op het vlak van onderwijs (Herk, Donk, Schakkebroek, Rummen en Kermt) en de ziekenzorg (kliniek Herk) uitvoerig wordt besproken.

Aansluitend is er ook een tentoonstelling waarop foto's, documenten, schoolbulletins, rekeningen, brieven, programma's, schooluniformen, processiekleren, enz. worden getoond.

Gezien Wijer, Kozen, Nieuwerkerken en Binderveld ook tot het onmiddellijke uitstralingsveld van Herk-de-Stad en zijn Ursulinen en zelfs nu nog behoorden wordt deze oproep warm aanbevolen.

Indien U hieromtrent materiaal bezit en hieraan wilt meewerken kan U contact opnemen met Paul Bonneux, Amandinaweg 120 te Schakkebroek, ☎ 013-551155.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
November-December 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

OVER EEN MEISJESSCHOOL TE NIEUWERKERKEN

Wat voorafging. Op de plaats waar het klooster stond tegenover de kerk lag vroeger een kleine herberg. Daar werd nogal veel gerucht gemaakt onder de goddelijke diensten, vooral 's zondags. Baron Charles de Wettall (1811-1882), die protestant was, kon zulks niet verdragen en kocht de herberg met tuin en land. Hij brak het huis af en liet een klooster bouwen, met de bedoeling er ook een kostschool voor meisjes op te richten. De baron bekeerde zich en is op zijn kasteel (van Nieuwenhoven) gedoopt door Mgr. Doutreloux. Hij stierf in 1882.

Ontstaan. In 1885 richtte barones de Wettall een private meisjesschool op in Nieuwerkerken.

Op 16 april 1885 vertrokken van uit het klooster van de Heilige Vincentius a Paulo te Opwijk - in gezelschap van Moeder Overste - drie zusters: Innocentia, Mechtildis en Wivina, om in het nieuwe huis te Nieuwerkerken van start te gaan. Ze werden afgehaald met de koets van de baron en kregen een glas wijn aangeboden op het kasteel te Nieuwenhoven (Milveren). In de pastorij dineerden ze nadien samen met pastoor Voets en de priesters die er in conferentie waren. Hun sober avondmaal bestond uit brood, broodsuiker en koffie, alles gekregen van de barones. De eerste maanden werden in de strengste armoede doorgebracht. De zusters leefden meestendeels van wat de pastoor en de barones hun aanboden. Al heel vlug genoten de zusters de meest hartelijke genegenheid van de bevolking.

De school. Omdat de nieuwe klassen nog niet gereed waren, moest er voorlopig les gegeven worden in de oude gemeenteschool: een grote plaats door een schutsel in twee verdeeld. Alles was er heel primitief en ongeschikt om als klassen dienst te doen; de leerkracht moest drie trappen op om op het bord te kunnen schrijven. In september 1885 was de nieuwe school bij het klooster afgewerkt; ze bestond uit twee grote klassen voor lager onderwijs; een bewaarschool was er toen nog niet. Het gebouw werd in oktober ingewijd door Mgr. Doutreloux, bisschop van Luik. Moeder Josepha en moeder Marie van Lebbeke waren op de plechtigheid aanwezig. De overste heeft Mgr. Doutreloux toegesproken in het Frans. De opschriften op de kerk, de school en het klooster waren in het Latijn geschreven. Vertaald betekende de tekst: op de school: " DE WETTALL BOUWT. DOUTRELOUX ZEGENT." op het klooster: ". H. CHRISTINA BESCHERM DEZE WONING."

In 1886 richtte pastoor Voets, de ijverige herder van de parochie, een zondagsschool op. Het dubbele doel was de lagere schoolkennis te onderhouden en de meisjes tot deugdzame huismoeders op te leiden. Van twintig deelnemende meisjes bij de

aanvang groeide dit getal gestadig aan, zodat bij het overlijden van pastoor Voets in 1889 deze school vijftig leerlingen telde.

Bezoldiging. In 1900 was het getal leerlingen gestegen tot 83 en werd besloten de staatstoelagen te aanvaarden en deze te besteden om de leerlingen bij de Lijfrentekas aan te sluiten. Er werden ook prijzen overhandigd aan de leerlingen die regelmatig de lessen bijwoonden. In 1903 werd E.H. Musselaers pastoor van Nieuwerkerken; door zijn toedoen kwam er een derde klas bij in 1904. In 1905 stichtte hij "het werk der gesloten retraites" voor de leerlingen, en in 1906 verrijkte hij de zondagsschool met een parochiale bibliotheek. In 1911 vierde de parochie het zilveren jubileum van de zondagsschool. Ook de lagere school nam uitbreiding. In 1896 werd een bewaarschool toegevoegd door de twee bestaande lokalen in drie te verdelen. In 1902 bouwde men een nieuwe lagere klas: er waren toen vier zusters-onderwijzeressen. De staatstoelage voor de bijgekomen zuster werd ook aanvaard. Voorheen - vanaf 1887 - waren alle kosten van de school ten laste van de zusters. De familie de Wettinall betaalde jaarlijks 1200 Bf. plus 40 Bf. voor het onderhoud van de gebouwen. Ieder jaar zolang de barones leefde, kregen al de schoolkinderen met Sinterklaas een grote speculaasman, enige appels, een zakdoek of een klein kledingstuk. Dit was voor de kinderen een echte kermisdag! In 1915 werd het schoolgebouw verhoogd en telde nu vijf klaslokalen.

Het aantal leerlingen bleef groeien en weer was er de noodzaak om bij te bouwen. Een voorstel om drie nieuwe lokalen te voorzien (een lagere klas, een vierde graadklas en een huishoudklas) werd goedgekeurd door Moeder Overste van het klooster in Opwijk. Vlaamse kermissen en bedeltochten hielpen de nodige sommen vergaren. Onder de weldoeners werden vernoemd: baron d'Oultremont van Duras, die al het hout gezaagd en geschaafd leverde voor dak en zoldering, en Mevrouw Lejeune die een merkelijke geldelijke steun verleende. Het graspleintje naast de (huidige) Nieuwe steenweg was het aangewezen terrein voor de uitvoering. In 1938 kon de nieuwbouw in gebruik genomen worden. Ook de toiletten en de overdekte speelplaats werden herbouwd - er kwam zelfs een 2de speelplaats. In 1942 is er een 2de bewaarklas geopend. In datzelfde jaar deed O.L. Heer zijn intrede in het klooster... De oude slaapzaal werd herschapen in een mooie kapel en zo konden de zusters hun gebedsstonen houden in hun eigen woonst. Tijdens de tweede wereldoorlog hebben de zusters - het voorbeeld van naastenliefde van hun patroon de Heilige Vincentius navolgend - een veertigtal joden geherbergd gedurende zeven maanden. Eenmaal werd hun door de Duitsers bevolen het klooster te verlaten. Na onderhandeling met de bisschop van Luik, werd door de algemene overste een protestbrief gestuurd naar generaal von Falkenhause en het bevel werd ingetrokken. Stilaan kwamen leken leerkrachten de zusters aanvullen in onderwijs en opvoeding van de Nieuwerkerkense jeugd. In 1965 was er nog 1 religieuze in de lagere en 1 in de kleuterklas; ook werd voorlopig een leek aangesteld als schoolhoofd. Door het toenemend teruglopen van kloosterroepingen besliste de algemene overste in 1966 om de kloostergemeenschap in Nieuwerkerken op te heffen. Na 81 jaar van algehele toewijding en onbaatzuchtige inzet namen de laatste bejaarde zusters afscheid van hun intussen ouderwets geworden huis in een steeds welvarender gemeente.

De eerste zusters die het klooster van Nieuwerkerken begonnen in 1884 waren:

Zr Innocentia, Zr Mechtildis en Zr Wivina.

Verder kwamen ook nog:

Zr Dominica en Zr Juliana			Zr Delphine	24-09-1945	01-09-1947
Zr Alice	01-10-1908	30-09-1909	Zr Alcantara	01-09-1947	31-08-1953
Zr Caroline	15-06-1919	30-10-1925	Zr Theresa	20-10-1947	22-04-1948
Zr Veronica	01-02-1925	30-09-1925	Zr Servatia	01-09-1948	02-09-1951
Zr Maria			Zr Dymphna	03-09-1951	04-05-1954
Zr Fidelia	27-04-1936	31-08-1938	Zr Cyrina	03-09-1951	03-09-1956
Zr Cecilia	06-09-1937	30-09-1937	Zr Philomena	01-09-1953	01-09-1957
Zr Ivona	01-09-1938	31-08-1944	Zr Elisabeth	05-05-1954	31-08-1955
Zr Hildegarde	01-09-1938	31-08-1944	Zr Digna	01-09-1955	02-09-1956
Zr Adriana ?			Zr Vitalia	01-09-1955	06-09-1956
Zr Bernarda	09-09-1941	29-06-1945	Zr Lea (Delgouffe)	03-09-1956	31-08-1960
Zr Theophile	01-09-1944	30-11-1947	Zr Hilduarda	03-09-1956	31-08-1959
Zr Ghislina	01-09-1944	23-09-1945	Zr Ragenufla	02-09-1957	31-08-1966
Zr Marcella	30-06-1945	31-08-1948	Zr Leonarda	01-09-1959	21-09-1962
Zr Liguaria	24-09-1945	31-08-1947	Zr Valeria	01-09-1960	31-08-1965
Zr Wilfrieda	24-09-1945	31-08-1948	Zr Norbertina	03-09-1962	31-08-1966

Klooster en school te Nieuwerkerken vanaf 16 april 1885.

Lagere school:

Als eerste zusters begonnen Innocentia, Mechtildis en Wivina. Nadien volgden:

Zr Domenica	Zr Fidelia	Zr Alcantara	Zr Ragenufla	Zr Juliana	Zr Cecilia
Zr Theresa	Zr Valerie	Zr Alice	Zr Ivona	Zr Dymphna	Zr Damascena
Zr Caroline	Zr Hildegarde	Zr Philomena	Zr Honorine	Zr Paula	Zr Theophile
Zr Elisabeth	Zr Philomena	Zr Ghislina	Zr Digna	Zr Hermelinde	
Zr Liguoria	Zr Vitalia	Zr Cordula	Zr Delphine	Zr Lea	

In de Bewaarschool:

Zr Adriana ? (1ste bewaarklas) Zr Veronica Zr De Donder (Adriana)

Zr Bernarda Zr Marcella Zr Wilfrieda Zr Servatia

Zr Cyrina Zr Hilduarda Zr Leonarda Zr Norbertina

Maria Langenaken (1925-2005) Oud-hoofdonderwijzeres

KASTEEL NIEUWENHOVEN IN DE KIJKER

Het Provinciaal Domein Nieuwenhoven is sedert zijn aankoop in 1972 als deel van het vroegere kasteeldomein de Moffarts bij het breed publiek bekend als een natuurgebied.

Een twintigtal leden en sympathisanten van Heemkunde Nieuwerkerken bezochten zondagnamiddag 26 november het kasteel van Nieuwenhoven, dat recent te koop werd gesteld. Onder de humoristische leiding van een van de schoonzons werd het vroegere Engels park verkend. Vandaag is het eerder een klein natuurgebied met o.a. restanten van twee ijskelders, nu beschermde vleermuisbehuizingen. De blauwe en de witte reiger vissen er op de vijver; zelfs de ijsvogel heeft er zijn habitat. Nieuwenhoven was vanaf ca 1303 en tot de Franse Revolutie (1789) een buitenverblijf van de abdij van Sint-Truiden. In 1861 bouwde de Engelsman Charles Wettall er een immens

kasteel in neo-Tudorstijl, een bouwwerk als een filmdecor waarvan er na de brand van 1932 nog slechts een klein gedeelte overblijft.

Het was een geanimeerd bezoek. De gids omschreef het in zijn slotwoord zo treffend: "Ik dank U allen omdat ik vandaag zoveel van U over Nieuwenhoven heb bijgeleerd".

TRAGE WEGEN IN NIEUWERKERKEN

Op dinsdag 14 november organiseerde Mirani (Milieuraad Nieuwerkerken) i.s.m. Heemkunde Nieuwerkerken, Natuurpunt Nieuwerkerken een infovergadering over trage wegen in onze gemeente.

Wat zijn trage wegen?

Trage wegen zijn verbindingen of paden voor niet gemotoriseerd verkeer, die in de eerste plaats bedoeld zijn voor wandelaars en fietsers. Veel trage wegen zijn relictten van historische verbindingen. Ze zijn in de loop der tijd in het landschap aangelegd en waren belangrijk voor de dorpsgemeenschap.

Hoe ontstonden trage wegen?

Het waren verbindingen tussen buurtwegen, paden die gebruikt werden om naar de kerk te gaan, onverharde wegen om de velden te bereiken.

Zijn deze trage wegen er nog, zijn ze verdwenen, kunnen we de trage wegen terugvinden in het landschap?

In 1841 moest er volgens een nieuwe wet, alle wegen in elke gemeente in kaart gebracht worden. In de periode 1842-1845 ontstond zo de Atlas der buurtwegen

Wat staat er in deze atlas der buurtwegen?

Door die wet kregen alle wegen - buurtwegen, paden, veldwegen - die voorkwamen in deze Atlas een officieel statuut. Deze wegen zijn openbaar, iedereen mag er gebruik van maken.

De Atlas ligt ter inzage bij het gemeentebestuur en bij het provinciebestuur.

Met kaart- en beeldmateriaal konden de talrijke aanwezigen kennis maken met de nog bestaande en reeds verdwenen trage wegen in onze gemeente. Dat deze wegen een grote betekenis hadden voor de inwoners, bleek uit de gesprekken en anekdotes van de enthousiaste aanwezigen. De benamingen van de wegen verwezen dikwijls naar historische anekdotes, weetjes, misschien zelfs naar (verdwenen familienamen), voorkomen van bos, beemd, agrarische gebruiken.

Na soms een kleine aanpassing - nivellering, verwijderen van struiken - kunnen deze wegen gebruikt worden voor korte verplaatsingen in het dorp. Het kan een veilige weg zijn voor schoolgaande jeugd, misschien zelfs een mogelijkheid voor meer sociale contacten. Zeker voor het uitbouwen van recreatieve wandel- en fietsroutes. De voorbije decennia verdween een groot deel ervan. De resterende trage wegen verdienen bescherming als cultuurhistorisch erfgoed.

Ken jij nog de benamingen van deze oude paden, veldwegen?

Wil je meehelpen bij het inventariseren van de resterende wegen?

Etienne Vanoirbeek ☎ 011/686125